

# Rookpluimen

38

stichting fabrieksschoorstenen

STIF

Bulletin van de Stichting Fabrieksschoorstenen (STIF)

## BESTE DONATEURS

**B**este donateurs van de stichting fabrieksschoorstenen,

Na ruim dertig jaar voorbereiding met soms wisselende intensiteit, heb ik enkele jaren geleden besloten om mijn boek over de schoorsteenbouw in Nederland toch maar eens af te maken. Zoals u in rookpluimen nummer 37 van november vorig jaar hebt kunnen lezen, verkeerden we toen in een afrondende fase. Dat afronden duurde toch wat langer dan gepland. Maar u hebt mogelijk gemerkt dat het 462 pagina's tellende boek inmiddels verschenen is.

Deze intensieve werkzaamheden hebben er mede toe geleid dat u het nummer Rookpluimen van dit jaar mei moest missen. De stichting Fabrieksschoorstenen is een vrijwilligersorganisatie maar het realiseren van het boek werd op het laatst een complete baan naast mijn bestaande werk. Als troost voor deze omissie kwam de penningmeester met het voorstel om al onze donateurs een gratis exemplaar van het boek aan te bieden, zulks onder betaling van een bijdrage in de verzendkosten. Ik denk dat de meesten van u het boek inmiddels wel ontvangen hebben.

## SCHOORSTEENBOEK 1

**O**p 25 augustus was het dan zover, de presentatie van het Boek Fabrieksschoorstenen in Nederland vond plaats in Eindhoven. De bijeenkomst werd gehouden in de voormalige kantine van het Philips gebouw op Strijp TQ we waren te gast bij bouwbedrijf Goevaers, die de fabrieksgebouwen momenteel renoveert. Bij een voorbereidend bezoek twee maanden daarvoor was de situatie anders dan bij de bijeenkomst zelf. Er werd volop gewerkt maar er was duidelijk rekening gehouden met de komst van de 100 gasten. Via een goederen lift konden die naar boven waar men een prachtig uitzicht had over de stad. (met vier schoorstenen) Een viertal sprekers, die door dagvoorzitter Arno Boon directeur van BOEi

voorgesteld werden, verzorgden de presentatie. Namens Goevaerts bouw sprak de heer Bodie Hoogedeure over de herinrichting van de gebouwen. Namens de stichting Herman Heijenbrock sprak Jos Parlevliet over schilderijen met schoorstenen, van industrieschilder Herman Heijenbrock. De heer Simon Kadijk van Verzekeringmaatschappij Donatus vertelde over de risico's van blikseminslag bij kerktorens en schoorstenen. Tenslotte vertelde schrijver Arjan Barnard over het gebruik van schoorstenen als beeldmerk of in reclame.

Na een korte pauze volgde de feitelijke presentatie van het boek. Het echte eerste exemplaar was daarvoor in 12 stukjes gesneden en werd aan 12 personen of instanties die aan de realisatie hebben meegewerkt aangeboden, later aangevuld met een compleet boek. De presentaties liepen een korte vertraging op omdat er in het gebouw gewerkt werd er was enkele verdiepingen lager iemand met een drillboor veel lawaai aan het maken. Deze persoon wist dat hij om 15.00 moest stoppen maar had kennelijk niet op de tijd gelet. Geen probleem zei de eigenaar van het bouwbedrijf dan bellen we hem even, maar vanwege het lawaai hoorde de man de telefoon niet. Hij werkte in een ruimte met asbest, en kon pas gevraagd worden op te houden nadat iemand anders eerst een asbestvrij pak aantrok, de ruimte binnenging en hem op de schouder tikte.



v.l.n.r. Peter Plasschaert, Peter Nijhof, Arjan Barnard, Simon Kadijk



## SCHOORSTEENBOEK 2

Nu bijna twee maanden na de presentatie van het boek *Fabrieksschoorstenen in Nederland* zijn er al ruim 600 exemplaren in omloop. Dankzij de royale subsidiebijdrage van het Prins Bernhard Fonds en de daaraan verbonden voorwaarden was het mogelijk 1000 exemplaren te laten drukken. De reacties zijn allen positief en sommigen noemen het werk al het standaardwerk over de fabrieksschoorsteenbouw in Nederland. Een groot aantal kranten heeft, via de combinatie met het *Algemeen Dagblad*, in een aantal Regionale bladen aandacht gegeven aan het boek.



Overzicht van de gasten tijdens de presentatie.

## ROSENDAAL

De verplaatsing van een oude fabrieksschoorsteen bij Rosendaal heeft zondagmiddag 2 april veel publiek getrokken. De 44 meter hoge schoorsteen van 450 ton is verhuisd naar een plekje 450 meter verderop en daarvoor moest de A58 enkele uren worden afgezet. De schoorsteen hoort bij een voor-



Schoorsteen op wielen te Rosendaal.

malige fabriek van Philips in Rosendaal. Voor de gemeente is het object belangrijk industrieel erfgoed uit de tijd dat het bedrijf er was gevestigd. Philips heeft de kosten van de verplaatsing, 200.000 euro, voor zijn rekening genomen. Het was de eerste keer dat een schoorsteen in zijn geheel op wielen verplaatst werd.

## COEVORDEN

Aan het Stieltjeskanaal staat al enige tijd het Arestant te verkommeren van de voormalige aardappelmeelfabriek "De Centrale". De fabrieksgebouwen werden in 2014 grotendeels gesloopt om plaats te maken voor een nieuwe woonwijk. Door de crisis is dit plan stilgelegd. Van de oude fabriek, gebouwd in 1908, is nog een deel van de voorgevel behouden gebleven en de voormalige fabrieksschoorsteen, welke eind vorige eeuw met een aantal meters is afgetopt. Het is onduidelijk wat er met de vervallen restanten van de fabriek gaat gebeuren.



De vervallen restanten van aardappelmeelfabriek te Coevorden.



## NIJMEGEN

Erfgoedvereniging Heemschut heeft bij de gemeente Nijmegen aandacht gevraagd voor het behoud van de 150 (!) meter hoge betonnen schoorsteen uit 1981 van de voormalige elektriciteitscentrale van Nijmegen.



De betonschoorsteen uit 1981 te Nijmegen.

In 2015 is een uitvoerig boekwerk uitgebracht met de titel “130 jaar productie van energie in Nijmegen”. De beschrijving in dat boek van de geschiedenis van de elektriciteitscentrale aan de Weurtseweg geeft aan dat we te maken hebben met een locatie met een belangrijke industriële geschiedenis. Deze schoorsteen heeft dan ook een grote cultuurhistorische waarde als monument van bijna 100 jaar geschiedenis van grootschalige elektriciteitsproductie in Nijmegen

De Nijmeegse wethouder Bert Velthuis snapt dat mensen actie ondernemen.

Persoonlijk is hij ook voorstander van het behoud van de schoorsteen. Maar als bestuurder zal hij er geen actie voor ondernemen. Velthuis: „De schoorsteen is een symbool van een tijd, het gebruik van fossiele brandstoffen, het zegt

iets over de historie van Nijmegen. Ik weet overigens niet of behoud technisch kan.”

De kolengestookte centrale aan de rand van Nijmegen is sinds december 2016 niet meer in bedrijf. Regen en kou hebben al meer dan een jaar vat op de betonnen pijp, zegt de woordvoerder van energiebedrijf Engie, eigenaar van de centrale. Aan de onderkant zitten ook open gaten. Als de schoorsteen in bedrijf is, is ‘ie warm en droog. Nat en kou zorgen nu voor corrosie, roestvorming van het gewapend beton. De schoorsteen is in slechte staat, er is sprake van betonrot. De pijp verbrokkelt. De kosten om de schoorsteen in stand te houden, zijn aanzienlijk. De schoorsteen is in slechte staat, hij verbrokkelt, dus je zult iets moeten.

## ZWOLLE

Na zestig jaar het aanzicht van de Centrale Harculo, of IJsselcentrale zoals Veel Zwollenaren nog steeds zeggen, te hebben bepaald werden de twee laatste 115 meter hoge betonnen schoorstenen van de centrale op zaterdag 18 maart opgeblazen. Hiermee is een start gemaakt met de algehele sloop van dit indrukwekkende industriële monument in opdracht van de eigenaar, energiebedrijf Engie. De beide schoorstenen werden in de jaren '70 gebouwd bij een uitbreiding van de centrale. De oudste drie schoorstenen, gebouwd van 1955 tot 1961, waren reeds eerder, in 1983 gesloopt. Met de sloop van de laatste schoorstenen van de centrale Harculo zijn nu ook de allerlaatste fabrieksschoorstenen van Zwolle verdwenen.



Zwolle, de Harculocentrale kort voor de sloop.



## Delden

**O**nafhankelijk onderzoek moet uitwijzen of de tientallen meters hoge schoorsteen met de witte letters Servo op het terrein van de vennootschap Elementis Specialties Netherlands kan blijven staan of niet, dan wel moet worden opgeknapt. De aanleiding voor dat onderzoek door een extern bureau is dat in juli vorig jaar de bovenste metalen ring van de schoorsteen plotseling naar beneden viel.

Bij dat incident hebben zich volgens directeur Jan Boon van Elementis Specialties geen gevaarlijke situaties voorgedaan. De ring, die dient ter versteviging van de schoorsteen, bleef haken achter de bliksemafleiders. "Maar we zijn er natuurlijk niet blij mee dat zoiets gebeurt. Hier wordt met gevaarlijke stoffen gewerkt en dan wil je zoiets niet hebben. We wisten dat de technische staat van de schoorsteen niet optimaal was, maar dit hadden we niet verwacht", zegt Boon. Inmiddels is het bovenste deel van de schoorsteen, 10 tot 15 meter, 'ingepakt' om te voorkomen dat er bakstenen uit het bouwwerk vallen. De schoorsteen is in 1942 gebouwd en staat op de gemeentelijke monumentenlijst. Bij het overleg na het onderzoek over de toekomst van de schoorsteen wordt ook de erfgoedcommissie betrokken. Het chemiebedrijf aan de Langestraat bestaat sinds 1926 en werd opgericht als toeleverancier voor de textielindustrie.

Rotterdam de inmiddels gesloopte schoorsteen van Quaker Oats

## 20 JAAR STIF

**O**p 31 oktober 1997 werd er door de Federatie industrieel Erfgoed Nederland (FIEN) een studiedag over fabrieksschoorstenen georganiseerd. Dankzij het succes van deze dag is besloten om de Stichting Fabrieksschoorstenen op te richten. Op 9 december is de oprichtingsacte getekend. Twintig jaar is de stichting nu actief en het verschijnen van het boek fabrieksschoorstenen in Nederland kan als een bekroning van deze werkzaamheden gezien worden. Het huidige bestuur is voornemens haar werkzaamheden nog zeker tot het 25 jarig bestaan voort te zetten. Voor 1918 is weer een klimijzeruitreiking en vermoedelijk ook een themanummer over een honderdjarige schoorsteen.

## ROTTERDAM

**L**aatste nieuws: kort voor het verschijnen van dit nummer van Rookpluimen werd duidelijk dat de schoorsteen van Quaker Oats te Rotterdam toch gesloopt moest worden. De reeds aanwezige scheefstand werd een te groot risico voor behoud in de toekomst. Vanaf 2014 werd onderzocht of behoud haalbaar was maar helaas was dat niet mogelijk.



### COLOFON

Rookpluimen is het informatiebulletin voor donateurs en sponsors van STIF en verschijnt 2 x per jaar.

De Stichting Fabrieksschoorstenen (STIF) stelt zich ten doel: de bestudering en instandhouding van fabrieksschoorstenen, die tot het industrieel erfgoed gerekend kunnen worden.

Donateur kan men worden door overmaking van: € 20,- voor particulieren, € 115,- voor bedrijven en organisaties, op NL67RAB00384966144, t.n.v. penningmeester STIF, Den Haag.

Secretariaat: G.R. de Weger, Hoefslagmate 90, 8014 HH Zwolle, Tel: 038-4658116, Email: g.r.deweger@wxs.nl

Informatie: A.J. Barnard, voorzitter STIF, Oosteinde 13, 7772 CA Hardenberg, Tel: 0523-261786, Fax: 0523-260867, Email: barna047@planet.nl.